

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket
Svenska språket

NOLLINSTANSIERING AV OBJEKTSARGUMENT
En fallstudie av verben *läsa* och *döda*

Johanna Prytz

MAGISTERUPPSATS, 15 hp
Svenska språket, avancerad nivå
Vårterminen 2009
Handledare: Benjamin Lyngfelt

Sammandrag

I denna uppsats undersöks nollinstansiering av objektsargument till verben *läsa* och *döda*. Med andra ord undersöks användning av dessa verb utan uttryckt objekt, som i *Erik låg på sängen och läste och rökning dödar*.

Syftet med uppsatsen är tudelat. Det ena syftet är att undersöka vilka grammatiska konstruktioner som förekommer tillsammans med verben *läsa* och *döda* när objekten är nollinstansierade enligt *indefinit nollinstansiering* (INI) och *definit nollinstansiering* (DNI) (Fillmore 1986). Det andra syftet är att undersöka om INI och DNI är sinsemellan lika vanligt i detta material, eller om den ena typen av nollinstansiering är vanligare än den andra. Varken de samförekommande konstruktionerna eller fördelningen mellan INI och DNI har undersökts systematiskt och empiriskt i tidigare studier. Denna uppsats bidrar därför med ett par nya iakttagelser beträffande nollinstansiering.

Undersökningen visar att det finns konstruktioner som samförekommer med och i många fall verkar gynna nollinstansiering. De vanligaste av dessa är adverbial-, hjälpverb- och infinitivkonstruktioner, samt olika typer av [V och V]-konstruktioner. Det finns också åtminstone ett fall där en konstruktion kräver nollinstansiering av objektsargument, nämligen resultativen (jfr. Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007).

Undersökningen visar också att INI är mer än tre gånger så vanligt som DNI för verben *läsa* och *döda*, samt att ett och samma verb kan förekomma både i INI och DNI. Dock förekommer inte *läsa* i betydelsen 'studera' i DNI utan enbart i INI. *Läsa* förekommer med nollinstansierat objektsargument i ungefär 19 % av verbets förekomster i materialet, vilket kan jämföras med *döda* där motsvarande siffra är cirka 9 %.

De samförekommande konstruktionerna utgör ett mellanled mellan å ena sidan diskursprominens och å andra sidan det faktiska språkliga uttrycket. Studien visar därmed indirekt på vikten av att behandla lexikala, syntaktiska, semantiska och pragmatiska faktorer gemensamt, och undersöka hur dessa samverkar för att gynna nollinstansiering.

Nyckelord: nollinstansiering, objektsargument, konstruktionsgrammatik

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och disposition	3
2. Teoriram.....	5
2.1. Konstruktionsgrammatik	5
2.2. Valens och argumentstruktur.....	6
3. Nollinstansiering.....	8
3.1. Indefinit och definit nollinstansiering	8
3.2. Lexikala faktorer.....	10
3.3. Konstruktionsfaktorer.....	11
3.4. Diskursprominens	13
3.5. Svenska Akademiens grammatik	14
4. Material och metod	17
4.1. Materialurval	17
4.2. Metod	18
4.3. Avgränsningar	20
4.4. Definitioner.....	21
5. Resultat	23
5.1. Verbens fördelning mellan INI och DNI.....	23
5.2. Samförekommande konstruktioner	25
5.2.1. Adverbialkonstruktion.....	26
5.2.2. Infinitivkonstruktion.....	27
5.2.3. Hjälpverbskonstruktion	28
5.2.4. [V och V]-konstruktioner	28
5.2.5. Relativkonstruktion	29
5.2.6. Resultativkonstruktioner	30
5.2.7. Temporal bisats.....	31
5.2.8. Konstruktion med inanimat subjekt	32
5.2.9. Övriga konstruktioner.....	32
5.3. Konstruktionernas fördelning mellan INI och DNI.....	33
5.4. Konstruktioner vid verbet <i>läsa</i>	36
5.5. Konstruktioner vid verbet <i>döda</i>	37
5.6. Några andra transitiva verb	39
5.7. Sammanfattning av resultat	41
6. Diskussion.....	43
7. Slutsatser.....	45
Litteraturförteckning.....	46
Bilaga: Söksträngar i Parole	48

1. Inledning

I denna uppsats undersöks nollinstansiering av objektsargument till verben *läsa* och *döda*.¹ Med andra ord undersöks användningar av transitiva verb utan objekt. Referenten för det uttryckta objektsargumentet kan i sådana verbfraser vara antingen ickespecifik och/eller irrelevant (1a) eller given i kontexten (1b) och (c):

- (1) a. Erik låg på sängen och läste (P)
- b. Hon öppnade en bok och försökte läsa (P)
- c. Läs! [yttrat till någon som har en viss text framför sig]²

I Svenska Akademiens grammatik beskrivs fraser som (1a) åtskilt från den typ av fraser som återfinns i (1b) och (c). Det förra beskrivs då som beroende av verbspecifika egenskaper och det senare som en typ av ellipsis (SAG 2:535f., SAG 3:294ff., SAG 4:961f.). Inom konstruktionsgrammatik brukar båda dessa sätt att använda transitiva verb utan objekt istället behandlas samlat, oftast under namnet *nollinstansiering*. De olika typerna i (1) delas då in i *indefinit nollinstansiering* (INI) och *definit nollinstansiering* (DNI) (Fillmore 1986, Goldberg 1995, Fried & Östman 2004, Lambrecht & Lemoine 2005, Martola 2008, Lyngfelt u.u.). Dessa beskrivs ingående i avsnitt 3.1.

I konstruktionsgrammatiska studier antas det generellt att såväl grammatiska konstruktioner som lexikala egenskaper och diskursfaktorer kan orsaka nollinstansiering (Fillmore 1986, Goldberg 2001, Fried & Östman 2004, Martola 2008). De grammatiska konstruktionerna är inte tidigare systematiskt undersökta, men i (1a) och (b) skulle det kunna vara möjligt att pseudosamordningen respektive samordningen gynnar nollinstansieringen. I både (1a) och (1b) är dessutom aktionen, dvs. läsandet, mer framträdande i diskursen än objektsargumentet, dvs. det som blir läst, vilket anses vara en avgörande faktor för nollinstansiering (Croft 2001, Goldberg 2001, Lambrecht & Lemoine 2005). Slutligen är verbet *läsa* enligt Nationalencyklopedins ordbok (NEO) optionellt transitivt. Det är alltså

¹ Tack till deltagarna vid ventileringsseminariet för synpunkter som jag har haft nytta av för den slutliga versionen av denna uppsats.

² Exempel som är markerade med ett (P) är hämtade ur Språkbankens korpus Parole. Exempel som inte är markerade med (P) och inte heller citeras ur annan litteratur är konstruerade.

ett verb som normalt kan konstrueras såväl med som utan objekt, till skillnad från t.ex. verbet *döda*, som enligt NEO konstrueras med ett obligatoriskt objektskomplement. En sådan skillnad mellan verb som *läsa* och verb som *döda* anses alltså också spela en avgörande roll för nollinstansiering.

Tidigare studier undersöker inte systematiskt de grammatiska konstruktioner som förekommer vid nollinstansiering av objektsargument. Istället är det främst de lexikala faktorerna och diskursprominensens roll som hittills har lyfts fram. Denna uppsats kompletterar tidigare studier genom att undersöka konstruktioner som samförekommer med nollinstansiering i svenskan.

Croft (2001), Goldberg (2001) och Lambrecht & Lemoine (2005) menar att ett objekt kan utelämnas när det har låg grad av diskursprominens, och särskilt om också aktionen är särskilt framträdande i diskursen. Enligt Goldberg (2001) är detta fallet vid bl.a. generisk, iterativ och habituell aktion, vilket i tur och ordning exemplifieras i (2) från Goldberg (2001:506).

- (2) a. Tigers only kill at night.
- b. Pat gave and gave, but Chris just took and took.
- c. The sewing instructor always cut in straight lines.

Just dessa exempel nollinstansieras även i parafraser på svenska:

- (3) a. Tigrar dödar endast nattetid.
- b. Pat gav och gav, men Chris bara tog och tog.
- c. Syläraren klippte alltid rakt.

Även om det kan hävdas att det är aktionens framträdande roll i diskursen som är de egentliga skälen för nollinstansiering i (2) och (3) är det också möjligt att urskilja vissa grammatiska konstruktioner som samverkar med diskursfaktorerna. I (3a) och (c) finns det adverbial i satsen och i (3b) återfinns verben i samordnade verbfraser. Goldberg undersöker dock inte dessa samförekommande grammatiska konstruktioner utförligt utan stannar främst vid en diskussion kring diskursprominensens roll, och vid de olika typer av aktioner som gynnar nollinstansiering.³

³ Ett undantag är Goldbergs beskrivning av *way*-konstruktionen, som i t.ex. *She folded her way to an Origami competition* där hon menar att konstruktionen gör att objektet ersätts av en *way*-fras (Goldberg 2001:522). *Way*-konstruktionen kan

Själva de grammatiska konstruktionerna har med andra ord hittills hamnat något mellan stolarna, trots att deras betydelse är uppmärksammas i teorin. I föreliggande studie är det därför de grammatiska konstruktionerna som står i centrum. Undersökningen rör huvudsakligen de konstruktioner som samförekommer med INI och DNI. Diskursprominens och lexikala faktorer för nollinstansiering diskuteras främst i förhållande till de konstruktioner som uppträder i undersökningens material, samt i presentationen av tidigare forskning.

1.1 Syfte och disposition

Uppsatsens syfte är tudelat. Det ena syftet är att undersöka vilka grammatiska konstruktioner som i skriftspråk förekommer tillsammans med verben *läsa* och *döda* när objekten är nollinstansierade enligt INI och DNI. Det andra syftet är att undersöka om INI och DNI är sinsemellan lika vanligt i materialet, eller om den ena typen av nollinstansiering är vanligare än den andra. Därtill undersöks också distributionen av konstruktionerna över INI och DNI för de olika verben. Så vitt jag vet finns det inte någon liknande kvantitativ kartläggning i tidigare studier, varken av samförekommande grammatiska konstruktioner eller av INI och DNI.

En bärande hypotes i uppsatsen är att det finns ett antal grammatiska konstruktioner som gynnar nollinstansiering av objektsargument. Om avsaknaden av diskursprominens hos objektsargumentet spelar en avgörande roll för nollinstansiering bör det även finnas grammatiska konstruktioner som samspelar med diskursfaktorerna. De grammatiska konstruktionerna kan då ses som ett slags mellanled där diskursiva orsaker till nollinstansiering får ett språkligt uttryck.

Lexikala faktorer får relativt lite uppmärksamhet i uppsatsen. Detta eftersom dessa är ganska väl kartlagda sedan tidigare, såväl i ordböckers valensbeskrivningar och lexikologiska beskrivningar som i tidigare studier av nollinstansiering (se t.ex. NEO, Malmgren 1994, Fillmore 1986, Martola 2008). Det betyder inte att jag vill räkna bort lexikala faktorer som orsak till nollinstansiering utan enbart att jag vill komplettera tidigare studier med ett utökat konstruktionsperspektiv.

Avsnitt 2 och 3 i denna uppsats är ägnat åt teori. I avsnitt 2 ges en kortfattad beskrivning av konstruktionsgrammatik samt valens och

jämföras med svenskans reflexiva resultativkonstruktion. Detta återkommer jag till i avsnitt 5.2. Se även Jansson (2006) och Lyngfelt (2007).

argumentstruktur. I avsnitt 3 presenteras tidigare forskning och teoretiska perspektiv på nollinstansiering mer ingående. I avsnitt 4 redovisas undersökningens material och metod. Resultaten från undersökningen presenteras i avsnitt 5 och diskuteras i avsnitt 6. Slutligen presenteras mina slutsatser från undersökningen i avsnitt 7.

2. Teoriram

Den teoretiska ramen för denna uppsats är konstruktionsgrammatik. Skälen att utgå från konstruktionsgrammatisk teori är flera. De studier som uppsatsen refererar till är skrivna utifrån konstruktionsgrammatik, och det lämpar sig väl att följa upp dessa studier inom samma ramverk. Därutöver har konstruktionsgrammatik även på andra områden än nollinstansiering visat sig kunna bidra med ny och viktig förståelse kring verbvalens och argumentstruktur (Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007). Min undersökning bidrar dessutom med empiri avseende grammatiska konstruktioner, och det är därför lämpligt att utgå från ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv.

En kort översikt över konstruktionsgrammatik ges i avsnitt 2.1. Därefter diskuteras lexikal valens och argumentstruktur i avsnitt 2.2.

2.1. Konstruktionsgrammatik

Konstruktionsgrammatisk teori utgår från att språkets form och funktion inte är möjliga att helt skilja åt. Därför anses den grammatiska konstruktionen – kombinationen mellan just form och funktion eller form och betydelse – vara språkets grundläggande enhet (Fried & Östman 2004).

I konstruktionsgrammatik antas inte heller någon strikt uppdelning mellan lexikon och syntax.⁴ Detta skiljer sig från traditionell grammatik och generativ grammatikteori som utgår ifrån att språkliga uttryck produceras genom att lexikala enheter kombineras med varandra utifrån syntaktiska regler. I konstruktionsgrammatik finns inga syntaktiska regler. Istället hävdas det att språkliga uttryck produceras genom kombinationer av olika grammatiska konstruktioner i den mån de är kompatibla med varandra (Goldberg 1995, 2006, Croft 2001). En konstruktionsgrammatisk beskrivning av språksystemet lyfter fram sådant som andra grammatiska teorier behandlar som perifera företeelser, och ger dessa samma vikt som det som andra teorier ser som centralt.

En konstruktion definieras inom konstruktionsgrammatik som en konventionaliserad kombination av form och betydelse/funktion. Detta

⁴ I praktiken behandlas dock ofta lexikon och syntax åtskilt (Lyngfelt 2007:96).

innebär att alla typer av kombinationer av form och betydelse i ett språk är konstruktioner, dvs. både idiom och komplexa fraser likaväl som ord och morfem (Goldberg 2006). Det antas också att konstruktioner är organiserade i nätverk där olika konstruktioner ärver egenskaper av varandra (Goldberg 1995, Croft 2001).

En konstruktionsgrammatisk studie som fått stort genomslag är Goldbergs (1995) studie av argumentstrukturkonstruktioner, där hon bl.a. visar att konstruktioners argumentstruktur tillfälligt kan påverka ett verbs valens, något som traditionell och generativ grammatik till stor del tidigare förbisett, eller enbart betraktat som undantag. För svenskans del har Jansson (2006) och Lyngfelt (2007, u.u.) tillämpat Goldbergs resonemang på bl.a. reflexiva resultativkonstruktioner med likartade slutsatser.

2.2. Valens och argumentstruktur

Ett verbs möjligheter att konstrueras med eller utan komplement brukar traditionellt helt och hållet tillskrivas lexikala egenskaper hos själva verbet. Att ett visst verb i ett visst yttrande konstrueras med eller utan objekt anses alltså vanligtvis bero på verbets lexikala valens. Iakttagelser från konstruktionsgrammatiska studier (Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007) visar dock att det i vissa fall kan bero på argumentstrukturen hos en konstruktion. Detta väcker frågor kring vad lexikal valens egentligen är, hur valens förhåller sig till argumentstruktur, hur språkliga yttranden egentligen produceras, och vilken information om ord och konstruktioner som finns i det mentala lexikonet respektive den inre grammatiken. Traditionella valensbeskrivningar utgår från att det är verbets valens som avgör argumentstrukturen, medan ett konstruktionsgrammatiskt perspektiv lyfter fram konstruktionens roll. Det förefaller troligt att argumentstruktur är resultatet av ett samspel mellan verb och konstruktion (Lyngfelt 2008, u.u.).

Lexikala valensramar brukar anges i ordböcker under respektive uppslagsord. Martola (2008:294) påpekar att valenselement i ordböcker anges som optionella om nollinstansiering är möjlig. Detta gäller möjligtvis för verb som kan användas utan objekt oberoende av kontexten, men knappast för verb där en speciell kontext krävs för att nollinstansiering ska kunna ske. Detta är givetvis inte någonting som ordböckerna kan förväntas täcka in, eftersom utrymmet i en ordbok är

begränsat och beskrivningarna i ordböcker till stor del är baserade på frekvens (Lyngfelt 2008:273). Syftet och användningsområdet för en ordbok skiljer sig dessutom från syftet för en deskriptiv grammatik. Alltså uppstår det ett mer eller mindre ofrånkomligt glapp mellan beskrivningen av valensramar i ordböcker och de mindre frekventa konstruktioner ett verb faktiskt kan uppträda med. En konstruktionsgrammatisk beskrivning av mindre frekventa konstruktioner så som nollinstansieringskonstruktioner kan alltså bidra med ett kompletterande perspektiv även i förhållande till ordböckers valensbeskrivningar.

Verbet *läsa* som undersöks i denna uppsats är enligt Nationalencyklopedins ordbok (NEO) optionellt transitivt i sin ena huvudbetydelse (*läsa* [en text]), och obligatoriskt transitivt i den andra huvudbetydelsen ('studera'). Verbet *döda* som också undersöks i uppsatsen beskrivs i NEO som obligatoriskt transitivt. Eftersom NEO av naturliga skäl baserar sina valensramar på frekvens bör dock obligatorisk i sammanhanget inte tolkas så strikt. Obligatoriska komplement betyder snarast att det är väldigt vanligt att verbet används med komplement, medan optionella komplement helt enkelt är mindre vanliga. Av undersökningens resultat, som redovisas i avsnitt 5, framkommer att såväl verbet *läsa* i båda betydelserna, som verbet *döda* kan förekomma i nollinstansieringar, vilket alltså inte är oväntat trots deras olika valensramar.

3. Nollinstansiering

I detta avsnitt presenteras framförallt konstruktionsgrammatiska perspektiv på nollinstansiering. I avsnitt 3.1 förklaras skillnaden mellan INI och DNI mer utförligt, i 3.2 presenteras lexikala orsaker till nollinstansiering och i 3.3 konstruktionella faktorer. I 3.4 diskuteras diskursfaktorer och i 3.5 presenteras några tankar om nollinstansiering och grammatikalisering. I 3.6 presenteras slutligen SAG:s beskrivning av transitiva verb som används utan objekt.

3.1. Indefinit och definit nollinstansiering

Inom konstruktionsgrammatik skiljer man traditionellt mellan indefinit nollinstansiering (INI) och definit nollinstansiering (DNI) (Fillmore 1986, Goldberg 1995, Croft 2001, Fried & Östman 2004, Lambrecht & Lemoine 2005, Martola 2008, Lyngfelt u.u.).⁵ Vid INI är identiteten hos referenten alltid antingen okänd eller irrelevant, medan det vid DNI istället finns en given referens för det uttryckta argumentet. Med andra ord finns det alltså en bestämd referent som aktionen syftar på och som talaren kan vänta sig att lyssnaren kan härleda utifrån den aktuella kontexten. Denna kontext kan vara såväl lingvistisk som pragmatisk.

Jämför DNI i (4a) där referenten är given i sammanhanget med INI i (4b) där referenten är ospecificerad:

- (4) a. Öppna Ø! (yttrat till någon som fått ett paket) (Martola 2008:290)
 b. Jag bakade Ø igår. (Martola 2008:291)

⁵ Också en tredje typ, fri nollinstansiering (FNI), brukar nämnas i sammanhanget (Fillmore 1986, Croft 2001, Lambrecht & Lemoine 2005, Lyngfelt u.u.). Vid FNI kan referenten alltid tolkas fritt av läsaren som antingen indefinit eller definit (Lambrecht & Lemoine 2005:33). Välkända exempel på FNI är underförstådda subjekt i infinitivfraser och uttryckt agent i passivformer. Eftersom nollinstansiering av objektsargument inte brukar sammankopplas med FNI är FNI inget som närmare undersöks i denna uppsats (jfr dock Lambrecht & Lemoine 2005:33ff.).

I (4a) är det givet i situationen att det som ska öppnas är ett paket, medan det i (4b) istället är okänt och/eller irrelevant vad det är som har bakats.⁶

Som ett test för att avgöra om ett objektsargument är nollinstansierat enligt DNI eller INI kan man som Fillmore (1986) även ställa frågan *Vad?* efter ett yttrande med INI, något man inte gärna gör vid DNI. Det är således möjligt att yttrandet i (4b) bemöts med frågan *Vad bakade du?* medan det inte är troligt att (4a) följs av frågan *Vad är det jag ska öppna?*

DNI och INI kan också delas in i olika undergrupper. Fillmore visar t.ex. hur INI som har en generell betydelse, som i *eat/drink* [stuff], skiljer sig från INI med en specialiserad betydelse som i *drink* [alcohol]. Martola (2008) poängterar också att betydelsen hos såväl DNI som INI kan vara specialiserad utifrån en viss semantisk ram, och kallar de nollinstansierade argumenten i dessa fall för ramimplicerade komplement.⁷ Således kan verbet *dricka*, trots att den specialiserade betydelsen vid nollinstansiering normalt är 'inta alkohol', i en viss kontext ha en annan specialiserad betydelse. Om en läkare uppmanar sin patient att dricka ordentligt är det givet att det inte är alkohol som åsyftas, trots att det som ska drickas är en ickespecifik vätska (Martola 2008:291f.).

Enligt Fillmore (1986) finns det vissa semantiska grupper av verb som tillåter både INI och DNI, men verkar endast syfta på bitransitiva verb där det ena komplementet kan utelämnas vid INI och det andra vid DNI. Martola (2008:292) visar dock att samma typ av komplement kan utelämnas både vid INI och vid DNI. Hon exemplifierar med verbet *köra*, som i (5a) och (5b) uppträder i ramimplicerad INI, där ramarna är "fordonskörande" respektive "travvärlden", medan det i (5c) rör sig om DNI.

- (5) a. Han kör åt en liten speditonsfirma i Stockholm. (Martola 2008:292)
 b. Han kör åt Stig H Johansson. (Martola 2008:292)

⁶ Exempel (4b) skulle också kunna tolkas som DNI i en kontext som anger referensen till objektet, t.ex. om subjektet vid tidpunkten för yttrandet tar fram och bjuder på hembakat bröd.

⁷ Lambrecht & Lemoine (2005:25–32) gör en finare indelning i olika typer av både DNI och INI utifrån sin undersökning av nollinstansiering i franskan.

c. Stig tog nu över Reines vagn för själv hade han ingenstans att göra av sina två kartonger med öl i plastflaskor. – Jag kör åt dej serrö. (Martola 2008:292).⁸

Lyssnaren kan sluta sig till att det är fråga om ett motorfordon i (5a) och en häst i (5b), men varken fordon eller häst finns som faktiska referenter i texten. I (5c) är syftningen istället anaforisk eftersom det skulle vara fullt möjligt att med samma betydelse istället ha repliken *Jag kör den åt dig*, och det är endast situationen som gör att Reine kan förstå att Stig syftar på vagnen. Därmed är (5c) i Martolas tolkning ett exempel på DNI.

3.2. Lexikala faktorer

I tidigare studier är det främst de lexikala faktorerna för nollinstansiering som har lyfts fram. Det brukar hävdas att INI licensieras av lexikala egenskaper hos själva verbet, och därför är begränsat till vissa verb, medan DNI anses kunna licensieras både av ett ords lexikala egenskaper och av grammatiska konstruktioner (Lambrecht & Lemoine 2005:20, Fried & Östman 2004:67f). Vanliga exempel på sådana verb är t.ex. *äta* och *baka* (Martola 2008:291), som i *vi äter ute ikväll* och *jag tycker om att baka*. Båda dessa verb är transitiva såtillvida att det alltid finns ett objektsargument, någonting som äts eller bakas, men realiseringen av det bakade eller ätna som objekt i satsen är optionell.

Fillmore menar att olika verb med närliggande betydelse kan ha varierande förmåga att konstrueras utan objekt enligt DNI, som i (6a) jämfört med (6b) och (c) (Fillmore 1986:99).

- (6) a. She promised.
- b. *She pledged
- c. *She guaranteed

Detsamma anses gälla olika betydelser för ett och samma verb, där både engelskans *win* och svenskans *vinna* kan användas utan objekt om det

⁸ Exempel (5c) är i Martola (2008) citerat ur Språkbankens korpus Bonniersromaner I och är ett utdrag ur P.C. Jersilds *Barnens ö*.

som vinnas är en tävling, men inte om det är ett pris (Fillmore 1986:100, Martola 2008:290).

Goldberg (2001:518) har en hypotes om att frekvent användning av vissa verb, t.ex. *drink, smoke, sing, bake, read, och eat*, i generiska kontexter med habituell tolkning har lett till konventionaliserade användningar utan objekt även i kontexter där aktionen inte är särskilt framträdande. Hon påpekar att det krävs språkhistoriska korpusstudier för att kunna styrka den hypotesen, men menar i en senare artikel att hypotesen får stöd av det faktum att verb med närliggande betydelse uppvisar olika mönster för utelämnande av objekt på så vis att de som är mindre frekventa inte lika lätt tillåter att objektet utelämnas (Goldberg 2005:32f.):

- (7) a. Pat drank/[#]imbibed last night (Goldberg 2005:33)
- b. Pat read/[#]perused last night (Goldberg 2005:33)
- c. Pat wrote/[#]drafted last night (Goldberg 2005:33)

Alltså kan det vara så att lågfrekventa verb som engelskans *imbibe, peruse* och *draft* sällan förekommer utan objekt eftersom de överhuvudtaget har en låg frekvens.⁹

Fillmore (1986) menar vidare att det endast är vissa verb och verbbetydelser som tillåter DNI, hur tydlig kontexten än är. Även i svenskan verkar det finnas verb som i vissa betydelser inte tillåter DNI: **jag känner [honom]*. Men dessa verb kan eventuellt tillåta nollinstansiering enligt INI under vissa pragmatiska förutsättningar: *?Ska du hålla på och lära känna nu igen?*

Eftersom denna undersökning inte främst är lexikalt orienterad kommer sambandet mellan nollinstansiering och olika verbbetydelser inte att utvecklas närmare, utan bara att beröras kort i förhållande till polysemin hos verbet *läsa* i avsnitt 5 och 6.

3.3. Konstruktionsfaktorer

Till skillnad från INI anses det att DNI kan orsakas både av ett ords lexikala egenskaper och av grammatiska konstruktioner (Fried & Östman 2004:68, Lambrecht & Lemoine 2005:26). Ett vanligt exempel

⁹ Martola (2008:293f.) spekulerar på ett liknande sätt kring möjligheten att vissa partikelverb, t.ex. *hoppa i* och *ringa på*, kan ha uppstått genom att nollinstansieringar blivit konventionaliserade.

på en grammatisk konstruktion som licensierar DNI är imperativkonstruktionen, som oftast undertrycker satsens subjekt. Det är alltså själva konstruktionen och inte det enskilda verbet i satsen som gör att subjektsargumentet lämnas uttryckt (Fried & Östman 2004:68f, Lambrecht & Lemoine 2005:26). Exempel på konstruktioner som gynnar nollinstansiering av objektsargumentet i en sats är svårare att hitta i litteraturen, men engelskans *way*-konstruktion som ungefärligen motsvaras av svenskans reflexiva resultativkonstruktion är en sådan (Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007, u.u.). Exempel (8a) är från Goldberg (2001:522) och (8b) är från Jansson (2006:43).

- (8) a. *She folded her way to an Origami competition*
 b. Kan man måla sig till en doktorsgrad?¹⁰

Något förvånande med tanke på de allmänna antagandena är att det i både (8a) och (b) är fråga om INI och inte DNI, vilket tyder på att inte bara DNI utan även INI kan licensieras av konstruktioner.

En konstruktion som blivit uppmärksammas för att gynna nollinstansiering i framförallt instruerande texter, t.ex. recept och medicinska bruksanvisningar är imperativkonstruktionen. Se (9) från Lambrecht & Lemoine (2005:27).

- (9) *Faire revenir dans du beurre.* (e.g. *les oignons*)
 'Sauté in butter.' (e.g. *the onions*)
 'Fräs i smör' (t.ex. *löken*)¹¹

I (9) är det tydligt att det i alla fall på svenska är fråga om en konstruktion som verkar gynna, men inte kräva nollinstansiering. Det skulle inte vara ogrammatiskt att uttrycka objektet, men imperativkonstruktionen i kombination med texttypens begränsning i utrymme utgör tillsammans gynnande förutsättningar för nollinstansiering. Med dessa iakttagelser som utgångspunkt samt utifrån diskursprominensens roll som bl.a. Goldberg (2001) tar upp är det rimligt att anta att det finns fler konstruktioner som kan gynna nollinstansiering även i svenskan, även om dessa konstruktioner inte

¹⁰ Exempel (8b) är ursprungligen hämtat från DN:s nätupplaga: <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1058&a=363170> [hämtat 8 oktober 2005]

¹¹ Parafrasen på svenska har jag lagt till, och är delvis gjord utifrån Lambrecht & Lemoines engelska parafra.

kräver nollinstansiering på samma sätt som den reflexiva resultativkonstruktionen verkar göra. Detta återkommer jag till i avsnitt 4.2.

Det finns ännu ett konstruktionsperspektiv som bör nämnas i sammanhanget. Croft (2001:275ff.) gör en helt och hållet konstruktionsbaserad analys av nollinstansiering. Det som åsyftas är då själva nollinstansieringskonstruktionerna, INI och DNI, och inte eventuella samförekommande konstruktioner. Han menar att det som kan se ut som lexikala faktorer i själva verket även kan analyseras som konstruktionella sådana. Istället för att som t.ex. Fillmore (1986) påstå att endast vissa verb kan ingå i en viss konstruktion menar han att det istället kan vara nollinstansieringskonstruktionen som är begränsad till att kunna konstrueras med vissa verb eller verbklasser. Det här är en skillnad i perspektiv snarare än i sak, eftersom det rent empiriskt inte gör någon skillnad. Vissa typer av nollinstansiering förekommer helt enkelt tillsammans med vissa typer av verb. Vad som licensierar vad är visserligen teoretiskt intressant, men faller utanför syftet med denna begränsade undersökning.

3.4. Diskursprominens

Goldberg (2001) visar att engelska verb med resultativ betydelse, som *kill* och *break* kan konstrueras utan objekt. Detta kan ske i yttranden där objektsargumentet har låg diskursprominens och aktionen är framhävd. Vanligtvis har objektsargumentet till sådana verb hög diskursprominens eftersom objektet genomgår en förändring på grund av den aktion som uttrycks i predikatet. Trots det kan aktionen i vissa fall alltså bli mer framträdande i diskursen än det objektsargument som aktionen påverkar. Detta kan ske när objektsargumentet är indefinit och aktionen är t.ex. generisk, iterativ eller habituell. Som exempel på sådana nollinstansieringar upprepas här (2) och (3) i (10) och (11):

- (10) a. Tigers only kill at night.
 b. Pat gave and gave, but Chris just took and took.
 c. The sewing instructor always cut in straight lines.

- (11) a. Tigrar dödar endast nattetid.
 b. Pat gav och gav, men Chris bara tog och tog.
 c. Syläraren klippte alltid rakt.

Utifrån dessa iakttagelser formulerar Goldberg följande princip för utelämnning vid låg diskursprominens:

Omission of the patient argument is possible when the patient argument is construed to be deemphasized in the discourse vis a vis the action. That is, omission is possible when the patient argument is not topical (or focal) in the discourse, and the action is particularly emphasized (Goldberg 2001:514).

Objektsargument till verb med resultativ betydelse och med den semantiska rollen PATIENT ligger till grund för formuleringen av denna princip. Goldberg (2001:517) menar dock att samma generalisering kan belysa utelämnande av indefinita objekt mer generellt. Utelämnning av ett objektsargument kan alltså ske när det har låg diskursprominens och när aktionen är särskilt framträdande.

3.5. Svenska Akademiens grammatik

Enligt SAG finns det många transitiva verb som ibland används med objekt och ibland utan. Det poängteras att gränsen mellan transitiva och intransitiva verb är vag, men att de flesta verb har en grundläggande användning antingen med eller utan objekt (SAG 2:535). När transitiva verb används utan objekt kallas det i SAG för absolut användning. Referenten till det uttryckta objektet är i denna användning ickespecifik eller irrelevant. Det verkar därmed motsvara det som inom konstruktionsgrammatik och i denna uppsats går under beteckningen INI.

Exempel på transitiva verb som används absolut, dvs. utan objekt, ser ofta ut som i (12).

- (12) a. Anna sitter och stickar (SAG 3:297)
 b. Bengt skriver nu (SAG 3:297)

Det som är slående med dessa exempel är att där ingår andra konstruktioner, här i form av en pseudosamordningskonstruktion i (12a) och ett tidsadverbial i (12b). Men det är inte på något vis ogrammatiskt att istället uttrycka sig som i (13).

- (13) a. Anna stickar

b. Bengt skriver

Det som skiljer (12) från (13) är istället betydelsenyanserna och tolkningsutrymmet. Att exemplen inte brukar se ut som i (13) skulle kunna vara en slump, men det kan också vara så att det pekar på en allmän preferens för språkbrukare att uttrycka sig som i (12) framför att uttrycka sig som i (13). Av detta är det rimligt att anta att det finns annat än rent lexikala faktorer som gynnar nollinstansiering, nämligen konstruktionsfaktorer. Det kan i så fall tänkas att det är dessa faktorer som avspeglas i de exempel som förekommer i SAG, även om det snarast är en gissning från min sida.

I SAG står det också att vissa transitiva verb i olika hög grad kan användas utan objekt när referenten är given i kontexten, dvs. enligt det som i denna uppsats kallas DNI.

- (14) a. De stänger [affären] klockan 11. (SAG 3:297),
 b. Gustaf tog upp brevet igen, men han började inte genast läsa. (SAG 4:962).

Detta betraktas som en typ av ellips vars villkor enligt SAG inte är tillräckligt undersökta.

SAG räknar även upp fyra olika syntaktiska förhållanden som kan påverka om objektet uttrycks i satsen eller ej. Av dessa är tre av sådan art att de faller utanför denna undersökning. I två av dessa rör det sig nämligen om utbrytningar där objektet finns realiserat i en överordnad sats. Detta är fallet vid satsfläta (15a) och i infinitivfraser när objektet är koreferentiellt med predikationsbasen för det överordnade verbet, se (15b) (SAG 3:296).

- (15) a. Den där boken vet jag inte om jag har sett [-].
 b. Den där sorten {är lämplig/duger} att odla [-] i Norrland.

Eftersom objektet faktiskt är uttryckt i en överordnad sats kan detta svårligen betraktas som nollinstansiering. Sådana exempel är därmed inte relevanta för denna undersökning. Samordningarna i (16a–b) ur SAG (3:296) är däremot relevanta.

- (16) a. Han föreslog att vi skulle gå på bio, men jag ville inte Ø.
 b. Han hittade en bräda och sågade itu Ø.

I satser som i (16a) och (b) uttrycks vanligtvis objektet med anaforiskt pronomen, se (17). Det är detta pronomen som i (16) är utelämnat, men referensen är fortfarande densamma, nämligen *gå på bio* respektive *brädan*.

- (17) a. Han föreslog att vi skulle gå på bio, men jag ville inte *det*.
b. Han hittade en bräda och sågade itu *den*. (SAG 3:296)

Samordningen i (16a) verkar dock inte kunna förekomma tillsammans med något av de två verben *läsa* och *döda* och är därför inte aktuell i min undersökning. Samordningar av det slag som exemplifieras i (16b) finns däremot i undersökningsmaterialet.

Utöver dessa syntaktiska faktorer borde det kunna finnas ett antal andra konstruktioner som gynnar nollinstansiering, och som inte tas upp i SAG annat än indirekt. Dessa återkommer jag till i avsnitt 5.2.

4. Material och metod

I detta avsnitt redovisas material, metod, avgränsningar samt några definitioner.

4.1. Materialurval

Materialet för undersökningen består av totalt 174 exempel på nollinstansiering av objekt vid de två verben *läsa* och *döda*. Exempelen är hämtade ur Språkbankens korpus Parole.¹² En sökning på verbet *läsa* i samtliga tempusformer ger totalt 5733 träffar. Bland dessa har jag gått igenom var tionde träff, alltså totalt 573, för att leta fram exempel på nollinstansiering. De 111 förekomster som inte innehöll något uttryckt objekt bildar mitt material för just verbet *läsa*. För verbet *döda* har jag gått igenom samtliga 721 förekomster som finns i Parole och hittat 63 fall av nollinstansiering.¹³ Dessa siffror innebär att av alla förekomster för *läsa* är ungefär 19 procent nollinstansieringar, medan motsvarande siffra för *döda* är cirka 9 procent.

Det ideala vore förstås att undersöka många fler verb än två. Det kunde ha varit möjligt att undersöka fler verb med ett mindre materialurval för varje enskilt verb, men då skulle det ha varit svårare att urskilja eventuella återkommande mönster för de enskilda verben.

Just verben *läsa* och *döda* är intressanta av flera skäl. *Läsa* är enligt NEO optionellt transitivt och dessutom ett av de verb som finns med bland SAG:s exempel på transitiva verb som används utan objekt. Därutöver är det polysemt och har två huvudbetydelser: *läsa* som i *läsa*

¹² Textmaterialet i Parole består av ca 19 miljoner löpande ord ur dagspress, romaner, webbtexter och tidskrifter. Parole är en del av Språkbanken vid Göteborgs universitet och finns tillgänglig via <http://spraakbanken.gu.se>. De söksträngar som använts i undersökningen finns bifogade i bilaga.

¹³ Det genomgångna materialet för *döda* är alltså något större än det för *läsa*. För att få ett lika stort material för båda ord kunde jag ha undersökt var åttonde träff för *läsa* istället för som nu var tionde, men det finns rent tekniska fördelar med att undersöka var tionde träff. När man gör sökningar i Parole kan man välja att få upp t.ex. fem, tio, femton eller tjugo rader åt gången, men inte åtta. Genom att välja tio rader åt gången kan man alltså enkelt använda första träffen på varje sida och på så vis undersöka var tionde exempel. Att undersöka var åttonde skulle kräva mycket manuellt extraarbete. Nu är det också lättare att följa samma princip om man vill göra en ny undersökning av fler verb.

en text och *läsa* som i 'studera'.¹⁴ Enligt NEO är det i den första betydelsen optionellt transitivt, medan det i den andra tar ett obligatoriskt komplement, antingen i form av ett direkt objekt eller en prepositionsfras med *till*:

läsa [en text]: ~ (ngt)
läsa: 'studera': ~ ngt, ~ till ngt

Läsa är således intressant att undersöka bl.a. för att se om de olika betydelserna på något vis grupperar sig olika i fråga om nollinstansiering.

Verbet *döda* är istället intressant för att det enligt NEO är obligatoriskt transitivt:

döda: 'beröva livet' ~ ngn el. ngt (med ngt)

Dessutom är det så att *döda* skildrar ett punktuellt skeende till skillnad från *läsa* som skildrar en durativ process. Det är också ett verb med en resultativ betydelse eftersom objektsargumentet påverkas av verbet på så vis att det genomgår en förändring – om någon blir dödad så blir denna någon död. Givetvis finns det många fler faktorer som skiljer och förenar olika verb, och de som nämnts här för *läsa* och *döda* är bara några.

4.2. Metod

För de båda enskilda verben analyseras varje exempel på nollinstansiering utifrån några olika faktorer. Dels delas de in i INI och DNI. Dels tas det för verbet *läsa* hänsyn till polysemi. Dessutom noteras de konstruktioner som förekommer tillsammans med nollinstansieringen i varje exempel, så som samordning, uppräknings, fria bestämningar etc. Detta senare är gjort så förutsättningslöst som möjligt, och alla de faktorer som bedömts som relevanta i varje exempel har noterats. Dessa redovisas i avsnitt 5.2. Det finns givetvis alltid en

¹⁴ Även en tredje huvudbetydelse anges i NEO för *läsa*: (med prep. *med*) 'ägna sig åt undervisning (av)': *han läste extra med några elever*. Denna förekommer dock inte i mitt material. På samma sätt har *döda* ytterligare en huvudbetydelse i NEO: '(låta) göra ogiltig [...]' som inte heller förekommer i materialet.

risk att någon relevant faktor missas, men jag bedömer inte att den risken är större än vad den skulle ha varit om undersökningen istället riktade in sig på vissa specifika och väntade konstruktioner, som t.ex. samordningar. Det räcker med ett belägg i materialet för att något ska räknas som en samförekomst, men de mer frekventa konstruktionerna får av naturliga skäl större utrymme i uppsatsen.

Ofta är det mer än en konstruktion samtidigt som samförekommer med en nollinstansiering. I dessa fall är exemplen extra noggrant analyserade och den konstruktion som förefaller mest avgörande för nollinstansieringen är den som blivit bokförd i statistiken. Ett alternativ skulle vara att bokföra alla de samförekomster som finns i varje exempel. Detta skulle dock kunna medföra svårigheter när det gäller att tolka resultaten, på så vis att det kan vara svårt att avgöra vilka konstruktioner som i sammanhanget är mest relevanta efter att de har bokförts som en siffra i statistiken och avlägsnats från kontexten. Därför är denna begränsade undersökning inriktad på det man skulle kunna kalla de primära konstruktionerna. De konstruktioner som presenteras i avsnitt 5 beskrivs också utifrån deras förmåga att låta aktionen bli mer prominent eller göra objektsargumentet irrelevant.

Slutligen har jag provat konstruktionerna ur materialet med några andra verb. Jag har alltså utgått från de resultat jag fått fram av att studera nollinstansiering vid verben *läsa* och *döda* och provat att konstruera andra verbfraser på liknande sätt. Detta redovisas i avsnitt 5.6.

För att kunna avgöra om ett objekt är nollinstansierat enligt INI eller DNI är det nödvändigt att analysera kontexten. I många fall är det ganska enkelt att avgöra, medan det i andra fall är betydligt svårare, eftersom referensen för det utelämnade objektet i t.ex. en roman kan vara given flera sidor innan nollinstansieringen äger rum. I (18) är det t.ex. fullt möjligt (om än inte så troligt) att subjektet läser någonting ospecificerat medan han är på en teaterföreställning.

(18) Vilken explosion! Han läste fram till det slutliga ridåfallet – det tog en och en halv timme. (P)

En närmare granskning av den vidare kontexten avslöjar dock att det är ett teaterstycke han läser, vilket nämns långt tidigare i texten. Exemplet betraktas därför här som DNI.¹⁵

¹⁵ I just detta exempel kan objektsargumentet dessutom inte realiseras som ett pronomen: *Han läste (*det) fram till det slutgiltiga ridåfallet.* Jfr. *Han läste*

I (19) är det istället fullt möjligt att tolka det som om subjektet läser någonting som tidigare nämnts i kontexten:

- (19) På väggkanten låg det en fin käpp. Någon hade skurit bort barken i en spiral och hon brydde sig inte om att hon hade gått och läst utan tog opp den och piskade de utblommande hundlokorna med den. (P)

Men en närmare granskning visar istället att *gått och läst* syftar på subjektets konfirmationsundervisning, och det är alltså fråga om (ramimplicerad) INI, där pseudosamordningen *gå och läsa* är en konventionaliserad fras.

4.3. Avgränsningar

Ibland är det heller inte helt självklart om en sats har ett uttryckt objekt eller ej, särskilt när det gäller satser med objektliknande adverbial. I dessa fall tar jag hänsyn till semantiska roller för att avgöra om ett exempel ska med i materialet. För verbet *läsa* analyserar jag *till*-fraser av typen *läsa till ngt* som adverbial eftersom det som subjektet *läser till* innehar en annan semantisk roll än det som subjektet faktiskt *läser*. Däremot analyserar jag inte uttryck med prepositionsfraser med *om* och *ur*, t.ex. *läsa ur ngt*, som nollinstansierade eftersom det som subjektet *läser om* eller *ur* har samma semantiska roll som det subjektet *läser*. Det betyder att (20a) analyseras som nollinstansiering medan (20b) och (20c) inte räknas som nollinstansierade.

- (20) a. gossen läste till präst (P)
 b. att läsa om celibat (P)
 c. Unga flickor gråter när han läser ur sin sjunde roman (P)

Denna analys kan vid en första anblick eventuellt verka inkonsekvent, men om man provar att lägga till ett direkt objekt utan preposition i dessa satser ser det ut så här:

- (21) a. * gossen läste teologi till präst

([?]teaterstycket) fram till det slutgiltiga ridåfallet och Han läste boken/tidningen/den fram till sista sidan. Det verkar här alltså finnas vissa, men inte fullständiga, restriktioner på objektsargumentets realisering.

- b. att läsa en artikel om celibat
- c. Unga flickor gråter när han läser ett kapitel ur sin sjunde roman

I (20a) svarar inte *till präst* på objektsfrågan ”Vad läste gossen?”, och ämnet för studierna innehar en annan semantisk roll än målet för studierna. Trots det är det inte syntaktiskt möjligt att föra in ett direkt objekt (21a). (20a) är alltså inte bara ett exempel på nollinstansiering, utan också ett exempel på en konstruktion som faktiskt kräver nollinstansiering av det semantiska objektsargumentet.

I (21b) och (c) är förhållandet det motsatta. Man kan argumentera för att det i båda dessa exempel finns ett mer entydigt objekt i satsen än i (20b) och (c), men antalet komplement är desamma i (20) som i (21). Oavsett om man läser *en artikel*, *en artikel om celibat* eller bara *om celibat* så motsvarar det en och samma semantiska roll. Detsamma gäller om man läser *ett kapitel*, *ett kapitel ur en roman* eller bara *ur en roman*. Med andra ord behandlas *om-* och *ur-*fraserna här som objekt, och exemplen med sådana fraser räknas därför här inte som nollinstansieringar.

4.4. Definitioner

Med samförekommande konstruktioner avser jag grammatiska konstruktioner som förekommer tillsammans med nollinstansieringar och i många fall verkar gynna nollinstansieringen. Termen *konstruktion* används här i en vid bemärkelse på så sätt att alla enheter i språket räknas som konstruktioner. De konstruktioner som framkommer i undersökningen kännetecknas främst av syntaktiska egenskaper men det är inte ett nödvändigt kriterium. Det förekommer t.ex. en konstruktion där det faktum att subjektet är inanimat verkar vara avgörande för objektsargumentets möjlighet att nollinstansieras, och följaktligen bildar denna en egen konstruktion i resultatdelen. Det skulle givetvis vara hypotetiskt möjligt att specialisera konstruktionerna i materialet ytterligare till att t.ex. även innefatta semantiska roller, men eftersom semantiska roller inte verkar vara ett utmärkande drag i undersökningens material har jag valt att inte ange dessa i mina förenklade beskrivningar av konstruktionerna. Detta trots att kopplingen mellan semantiska roller och syntaktisk realisering är en

viktig aspekt i konstruktionsgrammatik och att semantiska roller vanligtvis anges i studier om argumentstruktur.

Även olika aktionstyper, t.ex. generisk, iterativ eller habituell aktion, kan ses som konstruktioner, och verkar dessutom ha stor betydelse för nollinstansiering. Syftet med denna undersökning är dock att lyfta fram det som inte blivit belyst i tidigare studier, och eftersom aktionstypen tidigare har lyfts fram av Goldberg lämnas den här i bakgrunden, till förmån för formbaserade konstruktioner. De konstruktioner som redovisas nedan tolkas och kommenteras dock även utifrån ett aktionsperspektiv.

5. Resultat

Materialet med nollinstansieringar har analyserats dels avseende INI och DNI, och dels avseende vilka konstruktioner som samförekommer med INI och DNI för de två verben.

Som nämndes redan i materialavsnittet är objektsargument till *läsa* totalt sett nollinstansierat mer än dubbelt så ofta som objektsargument till *döda*. Cirka 19 procent av de genomgångna Parole-träffarna för *läsa* består av nollinstansieringar medan motsvarande siffra för *döda* är 9 procent. Med tanke på att *läsa* är ett verb som i NEO anges som optionellt transitivt medan *döda* beskrivs som obligatoriskt transitivt var det väntat att *läsa* skulle vara vanligare med nollinstansierat objektsargument än *döda*. Att även *döda* skulle förekomma utan uttryckt objekt var inte oväntat, men att det är så pass frekvent som nästan var tionde träff kan anses vara ganska anmärkningsvärt. Visserligen bör inte komplement som anges som obligatoriska i ordboken räknas som helt obligatoriska, utan snarare som mer obligatoriska än vad optionella komplement är (se avsnitt 2.2).

I avsnitt 5.1 redovisas fördelningen mellan INI och DNI för både *läsa* och *döda*. I avsnitt 5.2 redovisas vilka konstruktioner som samförekommer med nollinstansiering i materialet, och i avsnitt 5.3 kommenteras konstruktionernas fördelning över INI och DNI. I avsnitt 5.4 och 5.5 redovisas konstruktionerna mer ingående för varje verb. I 5.6 provas några av konstruktionerna tillsammans med några andra transitiva verb i konstruerade exempel. Resultaten sammanfattas slutligen i avsnitt 5.7.

5.1. Verbens fördelning mellan INI och DNI

Vid analysen av verben *läsa* och *döda* visar det sig att ett och samma verb kan förekomma både vid INI och DNI. För *läsa* skiljer det sig mellan de olika betydelseerna hos verbet, vilket åskådliggörs i tabell 1.

TABELL 1. *Antal förekomster av INI och DNI för verben läsa och döda*

	<i>läsa</i> [en text]	<i>läsa</i> 'studera'	<i>döda</i>	Totalt
INI	60	27	49	135
DNI	24	0	14	39
Totalt	84	27	63	174

Fördelningen mellan INI och DNI visar att INI sammantaget är mer än tre gånger så vanligt som DNI i materialet, och INI är också klart vanligare än DNI för varje enskilt verb (och de enskilda verbbetydelserna för *läsa*). Eftersom INI tidigare ansetts bero främst på lexikala faktorer (Fillmore 1986, Fried & Östman 2004, Martola 2008) skulle man därav lätt kunna göra tolkningen att lexikala orsaker till nollinstansiering är vanligare än kontextuella. Men som Croft (2001), Goldberg (2001) och Lambrecht & Lemoine (2005) visar kan INI också uppträda när aktionen är framträdande i diskursen, vilket av allt att döma inte är begränsat till vissa typer av verb. Tolkningen att lexikala faktorer är vanligast vore därför förhastad. Detta är något jag återkommer till i avsnitt 5.2.

Typiska exempel på verb som kan uppträda med INI brukar vara sådana som enligt ordboken är optionellt transitiva, t.ex. *äta* och *dricka*. Eftersom både *läsa* 'studera' och *döda* enligt NEO är obligatoriskt transitiva skulle man kunna vänta sig att inget av dem skulle förekomma med INI, men så är inte fallet. Båda dessa verb(betydelser) kan förekomma i INI. Det betyder givetvis inte att de typiska exemplen är missvisande, det belyser snarare svårigheten i att kategorisera verb som antingen obligatoriskt eller optionellt transitiva. Hur verbs valensramar är beskrivna i ordböcker baseras av naturliga skäl snarare på vilka konstruktionsmönster som är frekventa än vilka som är möjliga. Att vissa verb även i konstruktionsgrammatiska studier anses vara typiska exempel på verb som kan förekomma med INI betyder självfallet inte att det är omöjligt för andra verb att också konstrueras med INI.

Läsa i betydelsen 'studera' har i materialet inte alls påträffats i DNI, utan förekommer enbart i INI. Eftersom det inte alltid är en självklar gräns mellan INI och DNI kan det givetvis bero på min tolkning av materialet. Annars skulle anledningen till att det inte finns några förekomster för *läsa* 'studera' i DNI kunna tyda på att det är polysemin hos *läsa* som påverkar förmågan att utelämma objektet enligt DNI, på så vis att endast vissa av ett verbs betydelser skulle kunna ta DNI. Det är något som Fillmore (1986:99) nämner som en möjlig restriktion. Men även om det inte verkar vanligt eller alldeles enkelt att utelämma ett objektsargument till *läsa* i betydelsen 'studera' enligt DNI är det heller inte omöjligt:

(22) Alla i min släkt har läst teologi. Jag läste i Uppsala.¹⁶

5.2. Samförekommande konstruktioner

Det är sällsynt att verben i materialet står tillsammans med ett subjekt utan att kompletteras med en fri bestämning eller en annan konstruktion, som i *jag läser* eller *de dödar*. Det finns ett undantag från det och det är när verbet *döda* används med ett inanimat subjekt, som i *rökning dödar*. Annars förekommer verben i materialet tillsammans med t.ex. adverbial och hjälpverb, i samordningar och i pseudosamordningar, infinitivfraser och resultativer.

Det bör upprepas att jag med konstruktioner här främst avser rent formbaserade konstruktioner. Andra drag som konstruktionerna visar upp, avseende t.ex. aktionstyp och diskursprominens kommenteras istället i den löpande texten. Det bör också nämnas att jag med samförekommande konstruktion avser en konstruktion som förekommer tillsammans med en nollinstansieringskonstruktion.

I många av materialets exempel är det fler konstruktioner än en som förekommer tillsammans med en nollinstansiering. I den här undersökningen räknas bara den konstruktion som förefaller mest avgörande för nollinstansieringen. Det betyder inte att de övriga konstruktionerna i samma exempel anses vara oviktiga. Tvärtom är det möjligt att objektsargumenten lättare kan nollinstansieras ju fler samförekommande konstruktioner som finns i ett exempel. Men om

¹⁶ Tack till Filippa Lindahl för detta exempel.

man undersöker alla samförekomster som finns i varje exempel kan det vara svårt att avgöra deras relevans för nollinstansieringen.

Konstruktioner presenteras nedan med två eller tre exempel vardera med namn och en syntaktisk representation inom hakparenteser. Den syntaktiska representationen ska tolkas löst och ordningen mellan de olika satsleden kan ofta flyttas om. Representationerna syftar inte till att vissa konstruktioner ska antas exakt, utan till att åskådliggöra de mest utmärkande dragen på ett översiktligt vis. Den totalt sett vanligaste konstruktionen beskrivs först och sedan fortsätter presentationen i fallande ordning. Därefter åskådliggörs distributionen av konstruktionerna över INI och DNI i en tabell.

5.2.1. Adverbialkonstruktion

Nollinstansiering med adverbial förekommer för båda betydelserna av *läsa* samt för *döda*, och är totalt sett den mest samförekommande konstruktionen i materialet. Det finns både rums-, tids- sätts-, grad- och omständighetsadverbial i materialet och jag ser ingen anledning att här göra skillnad på dem.

(23) Adverbialkonstruktion

[V Ø Advl]

- a. Han *läste medan han talade* (P)
- b. En tredjedel *läser i Sundsvall* (P)
- c. han *dödade genomtänkt* (P)

Det som är gemensamt för rums-, tids-, sätts-, grad- och omständighetsadverbialen är att de alla beskriver aktionen. Detta gör att aktionen får högre diskursprominens. Det kan vara en anledning till att adverbialen är vanliga med nollinstansieringar. En annan möjlig anledning är att det kan finnas en preferens för att alltid ha en bestämning till verbet i en sats. Om objektsargumentet är undertryckt kan det därför tänkas att ett adverbial läggs till av den anledningen. Om detta stämmer är det möjligt att även satsadverbial kan ha betydelse för nollinstansiering, trots att dessa modifierar hela satsen och inte beskriver aktionen så som de andra adverbialen. Det finns ett exempel i materialet där detta eventuellt skulle kunna vara fallet:

- (24) Jag *läser inte*, jag är vuxen nu, mamma. (P)

Detta exempel är dock det enda i materialet där satsadverbial verkar kunna spela en sådan roll, och det är svårt att avgöra i vilken grad det är avgörande, om än alls.

5.2.2. Infinitivkonstruktion

Infinitivkonstruktioner har tidigare uppmärksammats i studier av nollinstansiering, men då främst för att de licensierar nollinstansiering av subjektsargumentet (Lambrecht & Lemoine 2005:34). T.ex. är subjektet uttryckt i satsen *Att läsa tidningar är roligt*. I den här undersökningens material samförekommer infinitivkonstruktioner också med nollinstansiering av objekt.

(25) Infinitivkonstruktion

[att V_{Inf} Ø]

- a. Hon tyckte egentligen inte om *att läsa* (P)
- b. efter den skickliga hjärntvätten blir valet oftast *att döda* (P)

Infinitivfraser brukar karakteriseras som mer nominala än andra verbfraser, vilket kan tänkas spela roll för förmågan att gynna nollinstansiering. Verbfrasen *att läsa* skulle då kunna tänkas vara jämförbar med nominalfrasen *läsning*.

En relativt vanlig typ av infinitivkonstruktion är den som utgör satsattribut till ett substantiviskt huvudord i samma satsdel (26). Eftersom det är en typ av infinitivkonstruktion som förekommer relativt ofta i materialet presenterar jag den här som en egen konstruktion, men den är alltså en instans av Infinitivkonstruktionen i (25).

(26) Infinitivkonstruktion som utgör attribut

[X att V_{Inf} Ø]

- a. hur hon skulle göra för att locka fram hans *lust att läsa* (P)
- b. En liten film om *konsten att döda* (P)

Just i (26) är exemplen generiska, men bland infinitivkonstruktioner som utgör attribut finns det även sådana som syftar på en specifik aktion, t.ex. den vanligt förekommande konventionaliserade frasen *uppsåt att döda*, vilken används i juridiska sammanhang även om specifika situationer.

5.2.3. Hjälpsverbkonstruktion

En annan samförekommande konstruktion som är vanlig tillsammans med både *läsa* och *döda* är hjälpverb. Det är främst modala och aspektuella hjälpverb såsom *vilja*, *kunna*, *börja*, *fortsätta* och *sluta*. Som hjälpverb räknar jag även verb som inte är självklara hjälpverb men som i exemplen bedöms fungera som hjälpverb, t.ex. *lära sig* i frasen *lära sig läsa*.¹⁷

(27) Hjälpsverbkonstruktion

[V_{Hj} V Ø]

- a. barn som precis *börjat läsa* (P)
- b. hon *ville läsa* på vuxengymnasium (P)
- c. [...] måste de också *lära sig att döda* (P)

I de flesta av förekomsterna i materialet lyfter hjälpverben fram subjektets förmåga eller lust att utföra den aktion som representeras av verbet, då i form av modala hjälpverb. Eftersom förmågan att göra något är generisk framhävs aktionen medan objektsargumentet blir irrelevant. Alltså är det inte konstigt att objektsargumentet kan bli nollinstansierat. I några fall är det istället t.ex. början eller slutet av en specifik aktion som signaleras via ett aspektuellt hjälpverb, t.ex. *börja*. Där är inte objektsargumentet irrelevant, men det är aktionen som är framträdande i diskursen.

5.2.4. [V och V]-konstruktioner

I materialet förekommer tre olika typer av [V och V]-konstruktioner. Det är dels samordningar där de verb som ingår har olika objektsargument, dels samordningar där verben har samma objektsargument, och dels pseudosamordningar.

I materialet för denna undersökning finns nio stycken samordningskonstruktioner där det utelämnade objektet inte har samma referent som ett annat satsled (28).

(28) Samordningskonstruktion

[V X och V Ø]

¹⁷ Tempusbildande hjälpverb har däremot utelämnats ur undersökningen eftersom de inte bedömts som relevanta.

- a. *Läs och Res* (P)
- b. narkotikahandlare och andra som *förstör och dödar* (P)

Dessa samordningskonstruktioner är ofta iterativa eller generiska, vilket gör att aktionen framhävs medan objektsargumentet ofta är irrelevant.

Samordningar anses kunna gynna ellips av ett satsled som har samma referent som ett annat satsled i satsen. I materialet finns det sammanlagt tre sådana konstruktioner, två av dem återgivna i (29).

(29) **Koreferentiell samordningskonstruktion**

[V X_i och V_i Ø]

- a. Alltså *tog han hem böcker och läste* (P)
- b. Boel *tog en pärm på måfå och började läsa* (P)

Även pseudosamordningar förekommer i materialet, men enbart med verbet *läsa*, och bortsett från frasen *gått och läst* enbart i betydelsen *läsa* [en text]:

(30) **Pseudosamordningskonstruktion**

[V och V Ø]_{PS}

- a. En kväll när jag *satt och läste* flög tankarna i väg (P)
- b. Erik *låg på sängen och läste* (P)

Att pseudosamordningar inte förekommer med *döda* är ganska väntat, eftersom pseudosamordningar till sin karaktär beskriver en durativ och imperfektiv process medan *döda* anger en punktuell och oftast perfektiv aktion. Således förekommer det knappast några pseudosamordningar med *döda* heller med realiserat objekt. Att det inte finns pseudosamordningar med den vanliga 'studera'-betydelsen av *läsa* i materialet går inte att förklara på samma vis, eftersom det inte beskriver en punkthändelse, men det kan tänkas att det är en ren tillfällighet.

5.2.5. Relativkonstruktion

Det finns totalt åtta relativkonstruktioner i materialet, varav de flesta förekommer tillsammans med verbet *döda*.

(31) **Relativkonstruktion**

[*som*_{Rel} V Ø]

- a. *den där typen som läste* (P)
- b. *soldater som dödat i krig* (P)

De allra flesta är restriktiva relativsatser som beskriver och i flera fall mer eller mindre kategoriserar sitt korrelat. Att kategorisering gynnar nollinstansiering borde kunna bero på att fokus snävas in på aktionen. Det som kategoriserar subjektet i (31b) är det faktum att soldaterna har begått handlingar med resultatet att människor har dött, inte att de har dödat några specifika individer. Relativkonstruktionerna är alltså till stor del generiska, även om det framgår av sammanhanget att de som blivit dödade är människor.

5.2.6. Resultativkonstruktioner

Det finns två typer av resultativkonstruktioner i undersökningens material, en icke-reflexiv och en reflexiv variant. Båda förekommer endast med verbet *läsa*, och inte med *döda*. Den icke-reflexiva varianten har en *till*-fras som bestämning, medan den reflexiva har ett reflexivt pronomen som kan följas av t.ex. en *in-* eller *bort-*fras (se (32) och (33) nedan).

(32) **Icke-reflexiv resultativkonstruktion**

[V Ø Pred_{pp}]

- a. Som t ex när hon hade *läst till förskollärare* i Mölndal (P)
- b. gossen *läste till präst* (P)

Det finns totalt tre förekomster av den icke-reflexiva resultativkonstruktionen, samtliga konstruerade med verbet *läsa* i betydelsen 'studera'. Konstruktionen korrelerar med valensramarna i NEO, där ”~ till ngt” anges som ett komplement till *läsa* 'studera'. Det är givetvis möjligt att analysera bestämningen som ett objekt, och i så fall är det tekniskt sett inte fråga om nollinstansiering. Men eftersom det finns ett undertryckt objektsargument som innehar en annan semantisk roll än prepositionsfrasen analyserar jag dessa exempel som nollinstansieringar. Jfr. **hon hade läst pedagogik till förskollärare*.

På ett liknande sätt kan man resonera kring de reflexiva resultativkonstruktionerna. Man kan argumentera för att det reflexiva pronomenet *sig* är ett objekt, men eftersom *sig* inte är det som blir läst

betraktas det här istället som del av en reflexiv resultativkonstruktion (jfr Lyngfelt 2007).

(33) **Reflexiv resultativkonstruktion**

[V Ø Refl Pred_{PP}]

- a. Varför skulle han *läsa sig bort från* det som stod honom närmast? (P)
- b. *läsa sig till sömns* (P)

I (33a) verkar betydelsen i sammanhanget vara att drömma sig bort genom att läsa böcker. Det uttryckta objektsargumentet i (33a) skulle därför kunna vara just *böcker* och i (33b) kan det på samma vis röra sig om *böcker* eller *texter* eller liknande. I båda fall är objektsargumentet irrelevant i kontexten eftersom det är resultatet av läsandet som är det viktiga i sammanhanget.

5.2.7. *Temporal bisats*

I fyra fall förekommer verbfrasen i en temporal bisats som inleds med subjunktionen *när*. I samtliga fall är det med verbet *läsa* men det finns egentligen ingenting som talar för att det inte skulle kunna förekomma även med *döda*.

(34) **Temporal bisats**

[*när* X V Ø]

- a. Vilket skulle underlätta *när man läste*. (P)
- b. *när de som skrivit själva läser* (P)

Det verkar rimligt att anta att aktionen kan få en mer framträdande roll i diskursen när den som i (34) ingår i en temporal bisats, eftersom en tidpunkt för aktionen åberopas och därmed lyfter fram aktionen framför objektsargumentet. Visserligen är det lätt att föreställa sig liknande satser med uttryckt objekt, så huruvida den temporala bisatsen verkligen är avgörande för nollinstansiering eller ej är svårt att säga.

5.2.8. Konstruktion med inanimat subjekt

Det finns fem exempel med verbet *döda* där det faktum att subjektet är inanimat verkar vara avgörande för att nollinstansieringen ska kunna äga rum.

(35) Konstruktion med inanimat subjekt

[S_{Inanimat} V Ø]

a. *farten dödar* (P)

b. *rökning dödar* (P)

c. *ojämställdhet dödar*, sade han vid sitt tal (P)

I samtliga exempel är verbet i presens, vilket verkar vara den enda möjligheten: ?*farten dödade*, **rökning har dödat*. Detta hänger samman med att aktionen är habituell och generisk.

Visserligen är det rent grammatiskt möjligt att tänka sig motsvarande sats med ett animat subjekt som regelmässigt dödar: *soldater dödar*, men pragmatiskt verkar den knepig. Konstruktionen med inanimat subjekt har något av en affekterad utrops- och varningskaraktär över sig, något som verkar vara svårt att överföra till att gälla animata subjekt. Den semantiska rollen i materialets exempel är närmast att betrakta som ORSAK, men det är lätt att föreställa sig en motsvarande sats där subjektet är INSTRUMENT: *cigaretter dödar*. Därför verkar det snarare vara subjektets inanimathet än den semantiska rollen hos subjektet som är avgörande i sammanhanget.

5.2.9. Övriga konstruktioner

Utöver ovanstående konstruktioner finns det ytterligare tre som bara har en förekomst vardera i materialet. Dessa får inte egna namn och rubriker här, men återges i (36), (37) och (38).

(36) [*varken* V Ø *eller* V]

Eftersom jag *varken dödat eller blivit dödad* (P)

(37) [*ju* X V Ø *desto* X]

Ju mer han läste, ju mer förstod han (P)

Både (36) och (37) har ett kontrasterande inslag, vilket är ett drag som Goldberg har med i sin uppräknings över aktionstyper som gynnar att aktionen framhävs i diskursen, och därmed även gynnar nollinstansiering.

(38) [V_{Imperativ} Ø]
Läs stod det! (P)

Även imperativ är en av de grammatiska företeelser som tidigare uppmärksammats för att gynna nollinstansiering, bl.a. i recept och instruktioner. Man skulle kunna säga att (38) är en återgiven läsinstruktion, och den låga förekomsten av dessa kan helt enkelt ha att göra med texttyperna i materialet.

5.3. Konstruktionernas fördelning mellan INI och DNI

Konstruktionerna som presenteras i avsnitt 5.2 förekommer i olika högrader för de olika verben, vilket jag återkommer till i avsnitt 5.4 och 5.5. Eftersom INI totalt sett är vanligare än DNI i materialet, och jag här har räknat en konstruktion per exempel, är följaktligen konstruktionerna i tabell 2 fler för INI än för DNI, men proportionellt sett är de förstås lika många. Det tabell 2 visar är alltså hur vanlig en viss konstruktion är vid INI respektive DNI, samt totalt.

TABELL 2. *Konstruktioner som samförekommer med verben läsa och döda vid INI respektive DNI, samt totalt*

	INI	DNI	Totalt
[V Ø Advl]	44	10	54
[att V _{Inf} Ø]	27	14	41
[V _{Hj} V Ø]	31	4	35
[V X och V Ø]	9	1	10
[som _{Rel} V Ø]	8	-	8
[V och V Ø] _{PS}	7	-	7
[när X V Ø]	-	4	4
[V Ø Pred _{pp}]	3	-	4
[S _{INANIMAT} V Ø]	2	2	4
[V X _i och V Ø _i]	-	3	3
[V Ø Refl Pred _{pp}]	2	-	2
[varken V Ø eller V]	1	-	1
[ju X V Ø desto Y]	-	1	1
[V _{Imperativ} Ø]	1	-	1
Totalt	135	39	174

Nästan tre fjärdedelar av alla primärt samförekommande konstruktioner består av adverbialkonstruktioner, infinitivfraser och konstruktioner med hjälpverb. Därutöver uppträder olika typer av samordningar samt relativsatser som samförekommande konstruktioner.

Adverbialkonstruktionen är den mest förekommande konstruktionen vid INI, följt av hjälpverb och infinitivfraser. För DNI är det istället infinitivfraser som är vanligast, tätt följt av adverbial. Att adverbialen är vanliga både vid INI och DNI är inte så konstigt eftersom de beskriver verbets aktion. Huruvida objektsargumentet är definit eller indefinit borde inte påverka förmågan att uppträda med adverbial, och omvänt påverkas inte objektsargumentet av att adverbialen beskriver aktionen.

Infinitivkonstruktionerna är proportionellt sett vanligare vid DNI än INI, men förekommer ofta tillsammans med båda typerna. Vid DNI är infinitivkonstruktionen den som är vanligast. Några av förekomsterna vid DNI kan härledas till den juridiska termen *uppsåt att döda*. När den

används refereras ett visst misstänkt dödsfall och gärningsmannens uppsåt att döda är knutet till det specifika offret i den specifika situationen. Konventionaliserade uttryck som detta kan dock givetvis användas även med INI, såsom frasen *licens att döda*. Infinitivkonstruktioner kan med andra ord framhäva aktionens roll i diskursen oavsett om det är en specifik aktion eller en generisk aktion.

Hjälpsverbkonstruktioner är tvärtom mycket vanligare med INI än med DNI. Det bör hänga samman med att det i materialet oftast är modala hjälpverb som förekommer med nollinstansierade objektsargument. Dessa tar fasta på subjektets förmåga eller lust att utföra aktionen som representeras av verbet, och objektsargumentet blir irrelevant. De fall av DNI som finns är med aspektuella hjälpverb, som *börja*, *fortsätta* och *sluta*, vilka anger aktionsarten för en specifik aktion. Det finns visserligen ingenting som förklarar varför det inte finns fler aspektuella hjälpverbkonstruktioner i materialet, men det är överhuvudtaget svårt att uttala sig om frekvens för DNI eftersom de totala beläggen på DNI är så pass få. Därför är det inte helt självklart att hjälpverb är ovanliga vid DNI. Däremot kan man se att de är klart vanligare vid INI.

Det finns sex konstruktioner som enbart förekommer med INI. De vanligaste av dessa är relativsatsen och pseudosamordningen, och därefter de två resultativkonstruktionerna. I samtliga dessa fall är det tydligt att aktionen är det som är framträdande i diskursen, och att objektsargumentet är irrelevant. Således är det inte konstigt att de enbart förekommer med INI. När det gäller de två minst förekommande är det snarare troligt att det är slumpen som avgör att det är INI just i de här exemplen.

Det finns också tre konstruktioner som i materialet enbart förekommer med DNI. De vanligaste av dessa är den temporala bisatsen och samordningen med koreferentiellt objektsargument. När det gäller den senare är det fullt logiskt att de bara återfinns i DNI, eftersom det i samordningen är en typ av ellips där objektet i den andra satsen syftar tillbaka på objektet i den förra. För de övriga två är det däremot troligt att det är slumpen som avgör att det är DNI-förekomster som påträffats i just det här materialet och det verkar rimligt att anta att temporala och proportionella bisatser ([*ju X V Ø desto Y*]) kan förekomma även i INI.

5.4. Konstruktioner vid verbet *läsa*

Verbet *läsa* har som redan nämnts två huvudbetydelser som båda förekommer i materialet: *läsa* [en text] och *läsa* 'studera'. Enligt ordboken (NEO) är det i den första betydelsen optionellt transitivt, medan det i den andra tar ett obligatoriskt komplement, antingen ett direkt objekt eller en prepositionsfras med *till*:

läsa [en text]: ~ (ngt)
läsa: 'studera': ~ ngt, ~ till ngt

Av de 111 förekomsterna av nollinstansiering i materialet över *läsa* är det 27 stycken som har betydelsen 'studera'. Av dessa är samtliga INI. Det finns även ett par andra bibetydelser i materialet: 'läsa högt', 'studera inför' och 'tolka'.

Fördelningen av konstruktionerna hos verbet *läsa* åskådliggörs i tabell 3.

TABELL 3. *Konstruktioner som samförekommer med läsa vid INI och DNI, samt totalt*

	<i>läsa</i> [en text] INI	<i>läsa</i> 'studera' INI	<i>läsa</i> [en text] DNI	Totalt
[V Ø Advl]	15	19	9	43
[V _{Hj} V Ø]	24	3	4	31
[att V _{Inf} Ø]	7	1	2	10
[V och V Ø] _{PS}	6	1	-	7
[V X och V Ø]	4	-	1	5
[<i>när</i> X V Ø]	-	-	4	4
[V Ø Pred _{pp}]	-	3	-	3
[V X _i och V Ø _i]	-	-	3	3
[V Ø Refl Pred _{pp}]	2	-	-	2
[<i>som</i> _{Rel} V Ø]	1	-	-	1
[<i>ju mer</i> V Ø <i>desto</i> Y]	-	-	1	1
[V _{Imperativ} Ø]	1	-	-	1
Totalt	60	27	24	111

I tabell 3 kan man alltså se att det för *läsa* i stora drag ser ut som i tabell 2 för verben totalt. Adverbialkonstruktioner är vanligast, följt av hjälpverb. Men därefter är de olika [V och V]-konstruktionerna, räknade gemensamt, vanligare än infinitivkonstruktioner. Det som lyfter upp [V och V]-konstruktionerna i statistiken för *läsa* är främst pseudosamordningen, som ensam är den fjärde vanligaste konstruktionen med *läsa* medan den inte alls förekommer med *döda*.

Läsa uppträder med hjälpverb främst när verbet har betydelsen *läsa* [en text] och när objektsargumentet är indefinit, alltså när det är INI. Detta beror givetvis på att hjälpverben oftast är modala och fokuserar subjektets *förmåga* att utföra verbet, i det här fallet förmågan att läsa.

Läsa i betydelsen 'studera' förekommer nästan enbart med adverbialkonstruktioner, och det är framförallt två typer av adverbial. Dels sådana som anger var någonstans subjektet studerar, t.ex. vid vilket universitet eller i vilken stad, och dels adverbialet *vidare*, som med verbet tillsammans bildar det konventionaliserade uttrycket *läsa vidare*.

Infinitivkonstruktionerna är vanligast med INI vid *läsa* [en text], och det beror på att de i dessa fall beskriver en generisk och habituell aktion, som i *jag tycker om att läsa*.

5.5. Konstruktioner vid verbet *döda*

Även verbet *döda* förekommer alltså i nollinstansieringar, trots att det inte anses vara optionellt transitivt. I NEO ser valensramarna ut så här för *döda*:

döda: ~ ngn el. ngt (med ngt)

De konstruktioner som förekommer med *döda* är inte lika många som de som förekommer med *läsa*. För *döda* är det klart vanligast med infinitivfraser, och det finns i själva verket dubbelt så många infinitivfraser med *döda* än det gör med *läsa*, trots att det totala antalet nollinstansieringar i materialet är fler för *läsa*.

TABELL 4. *Konstruktioner som samförekommer med döda vid INI och DNI, samt totalt*

	INI	DNI	Totalt
[<i>att</i> V _{Inf} Ø]	19	12	31
[V Ø Advl]	11	1	12
[<i>som</i> _{Rel} V Ø]	7	-	7
[S _{INANIMAT} V Ø]	2	2	4
[V _{Hj} V Ø]	4	-	4
[V X <i>och</i> V Ø]	5	-	5
[<i>varken</i> V Ø <i>eller</i> V]	1	-	1
Totalt	49	14	63

Särskilt anmärkningsvärt i tabell 4 är att nästan samtliga fall av DNI med verbet *döda* förekommer i infinitivfraser. Här är det återigen den vanligt förekommande frasen *uppsåt att döda* som avspeglas i materialet, men det är inte hela förklaringen. Det finns även exempel på DNI med *döda* där det inte rör sig om ett konventionaliserat uttryck, t.ex. (39a) och (b).

- (39) a. han [...] lyckades ta fast en inbrottstjuv [...]. Han blev skjuten men var beredd att skjuta, att döda. (P)
- b. Jag blev rosenrasande på en kille som hoppade på mig på det där sättet, jag var nära att döda. (P)

Det skulle möjligtvis kunna röra sig om INI i dessa fall, då det inte med hundra procent säkerhet kan sägas att det är *inbrottstjuven* respektive *killen* som är föremål för det tänkta dödandet, men det förefaller i sammanhanget ändå vara det troligaste. Även om man skulle tolka dessa exempel som INI kvarstår ändå det faktum att infinitivfraser i materialet är den vanligaste samförekommande konstruktionen tillsammans med verbet *döda* i satser där objektsargumentet är utelämnat genom DNI.

Andra saker som skiljer *döda* från *läsa* är att hjälpverben knappt förekommer alls med *döda* i nollinstansieringar, samt att relativsatsar är långt vanligare med *döda* än med *läsa*. Dessa två iakttagelser kan tänkas höra samman på så vis att läsförmåga är någonting relativt allmänt som ofta framhålls med hjälp av modala hjälpverb medan relativsatsen kan användas för att karakterisera eller kategorisera subjektet till verbet, i det här fallet *döda*.

Dessutom uppträder konstruktioner med inanimat subjekt vid *döda* men inte vid *läsa*. Att föreställa sig en liknande användning för ett verb som *läsa* är svårt. Det kan hänga samman med att *döda* är ett verb med resultativ betydelse där objektsargumentet genomgår en förändring när det utsätts för aktionen som representeras av verbet, i det här fallet dessutom en oåterkallelig förändring (döden). Det kan också bero på att subjektet i dessa exempel kan tolkas som ORSAK eller INSTRUMENT, vilket inte är möjligt med verbet *läsa*.

5.6. Några andra transitiva verb

Eftersom det här är en begränsad uppsats omfattar den empiriska undersökningen i denna uppsats endast två verb. Det ideala skulle ha varit att undersöka några fler verb av några andra verbtyper. Trots det är det möjligt att närmare undersöka de samförekommande konstruktioner som påträffats i materialet genom att prova att kombinera dem med några andra transitiva verb.

Som exempel på transitiva verb nämns i SAG bl.a. följande åtta verb: *hitta*, *se* (SAG 1:199) *visa*, *finna*, *påstå*, *beröva* (SAG 1:233) samt *ge* och *få* (SAG 2:535). Malmgren (1994:74f) har verbet *likna* som ett exempel på ett verb med obligatorisk bestämning. Om man försöker använda dessa verb utan objekt i en vanlig huvudsats med subjekt och utan andra samförekommande konstruktioner blir resultatet enligt min bedömning i de flesta fall pragmatiskt tveksamt och i några fall ogrammatiskt.

- (40) a. #De hittar
 b. #De ser
 c. #De visar
 d. #De finner
 e. #De ger
 f. #De får

- g. *De påstår
- h. *De berövar
- i. *De liknar

För (40a–f) krävs en viss situation för att yttrandena ska kunna vara gångbara. För (40g–i) är det svårt att föreställa sig en situation där yttrandena kan bedömas som grammatiska. Om man istället som i (41) försöker konstruera verben tillsammans med några av konstruktionerna från avsnitt 5.2 krävs det fortfarande en speciell situation, men yttrandena är åtminstone fullt gångbara.

- (41) a. Vi hittade utan problem [V Ø Advl]
- b. Jag ser dåligt [V Ø Advl]
- c. Hon visade medan hon gick. [V Ø Advl]
- d. Den som söker skall finna. [V_{Hj} V Ø]
- e. Det är överskattat att ge [att V_{Inf} Ø]
- f. Jag vill också få! [V_{Hj} V Ø]
- g. ?Du påstår hela tiden [V Ø Advl]
- h. ?De mördar och berövar [V X och V Ø]
- i. ?Att likna är en sak, att vara identisk är någonting annat [att V_{Inf} Ø] + kontrast

De ord som i (40) var ogrammatiska utan objekt är i (41) fortfarande tveksamma, men någonting har ändå hänt, och eventuellt skulle (41g–i) kunna användas i vissa kontexter. Av detta är det möjligt att sluta sig till att de samförekommande grammatiska konstruktionerna tillsammans med diskursprominens och kontextuella faktorer utgör en gynnande förutsättning för nollinstansiering, även för andra transitiva verb än *läsa* och *döda*. Hur vanligt eller ovanligt det är att gynnande konstruktioner samförekommer med andra verb är förstås omöjligt att uttala sig om utan att först göra en empirisk materialundersökning av konstruktionerna i kombination med fler verb. Att nollinstansiering kan gynnas av samförekommande konstruktioner står dock klart utifrån exemplen i (41). (41i) bör kommenteras lite extra. Här är det tydligt att det inte bara är infinitivkonstruktionen som bidrar till att exemplet är mer gångbart än motsvarande (40i), utan även den kontrasterande aktionen. Detta stärker antagandet att flera samförekommande konstruktioner och faktorer kan samverka för att gynna nollinstansiering.

5.7. Sammanfattning av resultat

Resultaten från denna undersökning visar framförallt fem konkreta saker när det gäller verben *läsa* och *döda*:

1. Att INI är mer än tre gånger så vanligt som DNI.
2. Att ett och samma verb kan förekomma både vid DNI och INI.
3. Att INI är vanligare än DNI även för de verb(betydelser) som enligt NEO har obligatoriska komplement.
4. Att det polysema verbet *läsa* i betydelsen 'studera' inte alls förekommer i DNI.
5. Att nollinstansiering är mer än dubbelt så vanligt för *läsa* (19 % av alla träffar på *läsa*) som för *döda* (9 % av alla träffar på *döda*)

Utöver detta visar det sig att de i särklass vanligast samförekommande konstruktionerna i materialet är adverbial-, infinitiv- och hjälpverbskonstruktioner, som tillsammans utgör nästan tre fjärdedelar av konstruktionerna i undersökningen. Även olika typer av [V och V]-konstruktioner är relativt vanliga.

Det finns åtminstone en konstruktion i materialet som kräver nollinstansiering av objektsargumentet, nämligen resultativen (reflexiv och icke-reflexiv): **hon hade läst pedagogik till förskollärare* (Jfr. Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007).

Fördelningen av konstruktionerna skiljer sig något mellan INI och DNI, och också mellan de olika verben och verbbetydelserna. Vid INI är adverbialen vanligast, medan det vid DNI är infinitivfraserna som är den vanligaste samförekommande konstruktionen, men båda konstruktioner är vanliga både vid INI och DNI och varför fördelningen ser ut som den gör är svårt att säga något om. När det gäller hjälpverben är de däremot mycket vanligare vid INI än vid DNI. Detta verkar vara sammankopplat med att det i materialet oftast är modala hjälpverb som förekommer med nollinstansieringar. De modala hjälpverben lyfter fram subjektets förmåga eller lust att utföra en aktion, och i de fallen blir objektsargumentet irrelevant, vilket gör att det förekommer med INI. De hjälpverbskonstruktioner som förekommer med DNI är istället aspektuella, som t.ex. *börja*, och anger aktionsarten för en viss specifik aktion, vilket gör att det rör sig om DNI.

Några av de mindre vanliga konstruktionerna förekommer enbart i antingen INI eller DNI. I några fall har det att göra med konstruktionernas karaktär, medan det i andra fall förmodligen är slumpen som avgör fördelningen i materialet. T.ex. är det tydligt att relativsatser, pseudosamordningar och resultativkonstruktioner framhäver aktionens roll i diskursen medan objektsargumentet när det är nollinstansierat också är irrelevant. Därför är det fråga om INI. På ett liknande sätt är det lätt att sluta sig till att samordningen med koreferentiellt objektsargument bara finns med DNI eftersom det uttryckta objektet med hjälp av konstruktionen framgår av kontexten.

När det gäller verbet *läsa* är adverbialkonstruktioner och hjälpverb de vanligaste samförekommande konstruktionerna. Utmärkande för *läsa* är också att det är vanligt förekommande tillsammans med pseudosamordningar, vilka inte alls förekommer med verbet *döda*. Fler skillnader mellan verben är att hjälpverbskonstruktioner knappt förekommer alls med *döda*, samt att relativsatser är långt vanligare med *döda* än med *läsa*. Dessutom uppträder konstruktioner med inanimat subjekt vid *döda* men inte vid *läsa*.

De konstruktioner som framkommit av undersökningen av *läsa* och *döda* kan även konstrueras med andra verb, vilket framkommer i avsnitt 5.6. Delavsnittet säger givetvis ingenting om frekvens eftersom exemplen är konstruerade, men det styrker hypotesen att grammatiska konstruktioner kan gynna nollinstansiering.

6. Diskussion

Den bärande hypotesen i denna uppsats är att det finns grammatiska konstruktioner som gynnar nollinstansiering av objektsargument. För att undersöka huruvida hypotesen stämmer är undersökningen inriktad på att kartlägga de konstruktioner som samförekommer med nollinstansiering vid ett par verb. I ett första skede kan man givetvis enbart sluta sig till att det finns konstruktioner som uppträder tillsammans med nollinstansiering. Om dessa konstruktioner verkligen är gynnande eller inte är svårt att avgöra exakt, men det verkar rimligt att anta att hög frekvens av en konstruktion pekar på en gynnande funktion.¹⁸

En kvalificerad gissning är därför att åtminstone de mer frekventa av de samförekommande konstruktionerna inte bara slumpartat råkar samförekomma med nollinstansieringar utan faktiskt kan vara en gynnande faktor. I materialet finns det dessutom åtminstone en konstruktion som inte bara gynnar utan kräver nollinstansiering, nämligen resultativkonstruktionen (reflexiv och icke-reflexiv) (jfr. Goldberg (1995, Jansson 2006 och Lyngfelt 2007, u.u.). Därför kan man, om än med största försiktighet, konstatera att hypotesen stämmer: resultativen kräver nollinstansiering, medan åtminstone adverbial, hjälpverb, infinitivfraser och olika typer av [V och V]-konstruktioner sannolikt fungerar gynnande.

Nästa steg är att fråga sig varför vissa konstruktioner gynnar nollinstansiering. Här kan man återknyta till Croft (2001), Goldberg (2001) och Lambrecht & Lemoine (2005) som menar att diskursprominens har en avgörande betydelse för nollinstansiering av objektsargument. Detta är en viktig utgångspunkt för denna uppsats, och i avsnitt 5 diskuteras diskursprominens och aktionstyp i anslutning till de olika konstruktioner som har hittats i materialet. Det framkommer att många av konstruktionerna lyfter fram aktionens roll i diskursen och tonar ned objektsargumentet. Många av dem anger dessutom generisk eller habituell aktion. Alla dessa faktorer är sådant som framför allt Goldberg (2001) och Lambrecht & Lemoine (2005) lyfter fram som avgörande för objektargumentets förmåga att nollinstansieras.

¹⁸ För att vara helt säker på huruvida konstruktionerna verkligen gynnar nollinstansiering eller ej behöver man även undersöka ett material med uttryckta objekt för att se om dessa konstruktioner förekommer i lika hög grad där. Här nöjer jag mig med att konstatera att konstruktionerna är frekventa vid nollinstansiering, och utifrån det anta att de också gynnar nollinstansiering.

Denna uppsats fokuserar på rent formbaserade konstruktioner och dess samförekomster med nollinstansiering. I många fall är det lätt att koppla diskursprominens och aktionstyper till konstruktionerna. Diskursprominensens roll och olika aktionstyper som förekommer vid nollinstansiering av objektsargument har tidigare Goldberg (2001) och Lambrecht & Lemoine (2005) undersökt och diskuterat. Denna undersökning gör en ansats att länka samman dessa faktorer med det faktiska språkliga uttrycket, dvs. de formbaserade grammatiska konstruktioner som samförekommer med och i flera fall verkar gynna nollinstansiering.

Det skulle vara önskvärt att studera samtliga dessa faktorer samlat och ingående. I en större undersökning skulle man kunna läsa in sig på allt som finns skrivet om de olika typer av formbaserade konstruktioner som förekommer i materialet, t.ex. adverbial, infinitivkonstruktioner, hjälpverb och samordningar, för att kombinera det med teori om pragmatik, diskursprominens och aktionstyper. Man skulle också kunna undersöka sambanden mellan grammatiska konstruktioner och lexikala faktorer om man undersöker ett större antal verb. För denna begränsade undersökning fanns inga sådana möjligheter, men genom att fokusera på den tidigare minst beskrivna delen av dessa – de formbaserade grammatiska konstruktionerna – kan studien ändå i bästa fall bidra till att komplettera bilden en aning.

7. Slutsatser

Det ena syftet med denna uppsats är att undersöka vilka grammatiska konstruktioner som förekommer tillsammans med verben *läsa* och *döda* när objekten är nollinstansierade enligt *indefinit nollinstansiering* (INI) och *definit nollinstansiering* (DNI) (Fillmore 1986). Det andra syftet är att undersöka om INI och DNI är sinsemellan lika vanligt i detta material, eller om den ena typen av nollinstansiering är vanligare än den andra. Uppsatsens bärande hypotes är att det finns grammatiska konstruktioner som gynnar nollinstansiering av objektsargument.

När det gäller det första syftet visar undersökningen att de vanligaste samförekommande konstruktionerna är adverbial-, hjälpverb- och infinitivkonstruktioner, samt olika typer av [V och V]-konstruktioner. Dessa är så pass frekventa i materialet att det är rimligt att anta att de gynnar nollinstansiering. Hypotesen att det finns grammatiska konstruktioner som gynnar nollinstansiering kan därmed sägas vara bekräftad. Det finns dessutom åtminstone ett fall där en konstruktion kräver nollinstansiering av objektsargument, nämligen resultativen (jfr. Goldberg 1995, Jansson 2006, Lyngfelt 2007).

Utöver dessa konstruktioner finns det ett flertal som är mindre frekventa. Det rör sig om relativkonstruktioner, temporala bisatser, fraser med inanimat subjekt, den kontrasterande [*varken V Ø eller V*]-konstruktionen och den proportionella bisatsen [*ju mer V Ø desto Y*], samt imperativkonstruktioner. Det är mycket möjligt och i flera fall troligt att även dessa konstruktioner är gynnande för nollinstansiering, men eftersom de inte är så vanliga i materialet är det inte lika lätt att uttala sig säkert om det.

När det gäller det andra syftet visar undersökningen att INI är mer än tre gånger så vanligt som DNI för verben *läsa* och *döda*, samt att ett och samma verb kan förekomma både i INI och DNI. Dock förekommer inte *läsa* i betydelsen 'studera' i DNI utan enbart i INI. *Läsa* förekommer med nollinstansierat objektsargument i ungefär 19 % av verbets förekomster i materialet, vilket kan jämföras med *döda* där motsvarande siffra är cirka 9 %.

Aktionen i en verbfras kan framhävas och objektsargumentet undertryckas genom de grammatiska konstruktioner som framkommit i undersökningen. Konstruktionerna samverkar på så vis med diskursiva faktorer. Studien visar därmed indirekt på vikten av att behandla lexikala, syntaktiska, semantiska och pragmatiska faktorer gemensamt, och undersöka hur dessa samverkar för att gynna nollinstansiering.

Litteraturförteckning

- Croft, William 2001: *Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford: Oxford University Press.
- Fillmore, Charles 1986: Pragmatically Controlled Zero Anaphora. I: *Berkeley Linguistics Society* 12. S. 95–107.
- Fried, Mirjam & Jan-Ola Östman 2004: *Construction Grammar. A thumbnail sketch*. I: Fried, Mirjam & Jan-Ola Östman (red.), *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 11–86.
- Goldberg, Adele E. 1995: *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goldberg, Adele E. 2001: Patient arguments of causative verbs can be omitted: The role of information structure in argument distribution. *Language Science*, 23. S. 503–524.
- Goldberg, Adele E. 2005: *Argument realization. The role of constructions, lexical semantics and discourse factors*. I: Östman, Jan-Ola (red.) *Construction Grammars. Cognitive grounding and theoretical extensions*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. S. 17–43.
- Goldberg, Adele E. 2006: *Constructions at Work. The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Jansson, Håkan 2006: *Har du ölat dig odödlig? En undersökning av resultativkonstruktioner i svenskan*. (MISS 59.) Göteborg.
- Lambrecht, Knud & Kevin Lemoine 2005: *Definite null objects in (spoken) French: A Construction Grammar account*. I: Fried, Mirjam & Hans S. Boas (red.), *Grammatical Constructions: Back to the Roots*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. S. 13–56
- Lyngfelt, Benjamin 2007: *Mellan polerna. Reflexiv- och deponenskonstruktioner i svenskan*. I: *Språk och stil*, NF 17. S. 86–134
- Lyngfelt, Benjamin 2008: *Huvuddriven valens – konstruktionsdriven argumentstruktur? I: Jóhannesson, K. et al. (red.), Nog ordad? Festskrift till Sven-Göran Malmgren den 25 april 2008*. Göteborg: Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 34. S. 272–279.
- Lyngfelt, Benjamin u.u.: *Argumentstruktur från konstruktionsgrammatisk synvinkel. En jämförande diskussion*. Kommer i: *Svenskans beskrivning* 30. Stockholms universitet.

- Malmgren, Sven-Göran 1994: Svensk lexikologi. Ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser. Lund: Studentlitteratur.
- Martola, Nina 2008: När är det bra att dricka mycket? Några tankar kring nollinstansiering. I: Jóhannesson, K. et al. (red.), Nog ordat? Festskrift till Sven-Göran Malmgren den 25 april 2008. Göteborg: Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning 34. S. 288–295.
- NEO = Nationalencyklopedins ordbok på <http://www.ne.se/> Sökningar gjorda 2009-04-27.
- Parole = <http://spraakbanken.gu.se/parole/>
- SAG 1–4 = Telemann, Ulf, Hellberg, Staffan & Andersson, Erik. 1999: Svenska Akademiens grammatik. Stockholm: Norstedts.

Bilaga: Söksträngar i Parole

[word="läsallästlästläserläs"%c & msd="V.*"]

[word="dödaldödadedödatldödar"%c & msd="V.*"]